

Chefsjustitieombudsmannen
Mats Melin

Initiativärende gällande en tingsrätts och åklagares handläggning av en fråga om restriktioner för en häktad person

---

Initiativet

Under en inspektion i april 2007 vid Söderorts åklagarkammare i Stockholm noterades i huvudsak följande rörande handläggningen av en fråga om restriktioner beträffande en person som var häktad.

Stockholms tingsrätt beslutade den 26 januari 2007 i ett mål om bl.a. grovt narkotikabrott (tingsrättsens mål B 31760-05) att häkta två personer; AA och BB. Åklagaren gavs samtidigt tillstånd att beträffande båda personerna meddela restriktioner. Den 8 februari 2007 inkom åklagaren med framställningar om förlängd tid för åtals väckande avseende båda personerna. I båda framställningarna angavs samtidigt att det fortfarande fanns behov av att AA var ålagd restriktioner. Tingsrätten beslutade samma dag, genom beslut som anbringades med stämpel och påtecknades på båda framställningarna, att ”åtal skall vara väckt fredagen den 23 februari 2007 kl. 11.00. Åklagaren ges fortsatt tillstånd att besluta om restriktioner”.

I en skrivelse till tingsrätten den 13 februari 2007 angav åklagaren att det i åklagarens framställan om förlängd tid för åtals väckande ”missades” att begära fortsatta restriktioner även för BB. Åklagaren angav i skrivelsen bl.a. att avsikten var att begäran skulle omfatta fortsatta restriktioner även för BB.

Den 14 februari 2007 hade åklagaren en muntlig kontakt med en domare vid tingsrätten. I anledning av telefonsamtalet upprättade åklagaren en tjänsteanteckning av vilken framgick bl.a. följande.

Han (d.v.s. domaren - JO:s anmärkning) ”ser inget problem” – TR har ju medgivit restr. även för BB. Han menar att det ej finns behov av ”förtydligande” i frågan från TR, men om vi vill ha det så ordnar han det. Jag (d.v.s. åklagaren - JO:s anmärkning) säger att vi återkommer i så fall.

Jag beslutade att ta upp saken till utredning i ett särskilt ärende.

Utredning

Stockholms tingsrätt anmodades att inkomma med upplysningar och yttrande över vilka rättsliga överväganden som gjordes i frågan om tillstånd att besluta om restriktioner beträffande BB den 8 februari 2007 och vilket besked tingsrätten lämnade med anledning av åklagarens skrivelse den 13 februari 2007.

Tingsrätten (lagmannen CC) kom in med ett yttrande till vilket var fogat upplysningar från chefsrådmannen DD.

DD

Båda misstänkta AA och BB var häktade och var ålagda restriktioner när åklagaren den 8 februari 2007 inkom med en framställan om förlängd tid för åtals väckande av båda misstänkta och uppgav att AA var i behov av fortsatta restriktioner. Tingsrätten beslutade samma dag att medge åtalsförlängning och åklagaren gavs i beslutet tillstånd att besluta om fortsatta restriktioner. Inför det beslutet togs sedvanliga kontakter per telefon med försvararna, vilka medgav åtalsförlängning. Sannolikt upplystes aldrig BB:s försvarare om att framställan inte innehöll någon begäran om restriktioner för BB. Beslutet faxades till åklagaren, försvararna och häktet. När jag fattade beslutet utgick jag från att åklagarens framställan innefattade en begäran om att båda misstänkta skulle vara ålagda restriktioner. Målet gällde misstanke om grovt narkotikabrott mot de misstänkta och jag kände till utredningen i målet. Beslutet avsåg alltså tillstånd för åklagaren att besluta om restriktioner för både AA och BB.

När åklagarkammaren sedan fäste min uppmärksamhet på att den skriftliga framställan innehållit en begäran om restriktioner bara för AA och inte, vilket var åklagarens avsikt, även innefattat en sådan begäran för BB, insåg jag att jag inte hade sett detta när jag fattade beslutet. Jag gjorde då bedömningen att tingsrätten inte behövde fatta ett nytt beslut genom vilket det skulle ha framgått att tillståndet om att besluta om restriktioner avsåg även BB. Jag hade inför det ställningstagandet varit i kontakt med häktet Kronoberg som uppgav att man utgick från att beslutet om restriktioner för BB, som tidigare hade fattats av tingsrätten, gällde, eftersom man inte hade fått något beslut om att restriktionerna för BB var hävda. Dessutom var beslutet formulerat på ett sådant sätt att det inte inskränkte tillståndet för åklagaren att meddela beslut om restriktioner bara för den ene av de misstänkta. Jag tog i detta läge inte kontakt med BB:s försvarare, vilken för övrigt inte heller hörde av sig till tingsrätten.

Om jag från början hade observerat att åklagarens begäran om tillstånd till restriktioner bara avsåg AA hade jag utformat beslutet på så sätt att tillståndet till restriktioner endast avsåg denne samt hade restriktionerna för BB hävts i beslutet. Jag anser nu i efterhand att jag borde ha tagit kontakt med BB:s försvarare och upplyst denne om åklagarens skrivelse den 13 februari 2007 och då också underrättat denne om mina överväganden samt om den kontakt jag hade med åklagarkammaren. Det är alltid viktigt att beslut som gäller frihetsberövande och inskränkningar i den häktades kontakter med omvärlden är klara och entydiga. Jag borde därför ha fattat ett nytt beslut av vilket det skulle ha framgått att åklagaren medgett tillstånd om att besluta om restriktioner för båda misstänkta. Det är beklagligt att jag inte vidtog dessa åtgärder.

CC

En förutsättning för att rätten skall kunna besluta om restriktioner är att åklagaren begär ett restriktionsbeslut (se NJA 2004 s. 547). Detta gäller även när rätten skall ta ställning till en fråga om omhändertagning eller förlängd tid för åtals väckande. Rätten kan alltså inte självmant besluta om restriktioner. I det aktuella fallet har DD den 8 februari 2007 beslutat om fortsatta restriktioner för BB utan en begäran om detta från åklagaren. Beslutet saknade därmed laglig grund. Skälet till att detta fel begåtts tycks vara ett rent förbiseende.

När åklagaren kontaktade tingsrätten den 13 februari 2007 och påtalade att begäran av förbiseende endast avsett fortsatta restriktioner för AA, blev DD uppmärksam på

att beslutet om restriktioner för BB var felaktigt. DD underlät då att agera för att rätta till misstaget. Han borde omedelbart ha hävt det felaktiga beslutet, för att sedan kommunicera åklagarens begäran om att meddela BB restriktioner med försvaret. Därefter skulle ett nytt beslut om restriktioner för BB ha fattats. Detta skedde emellertid inte. Istället fortsatte det felaktiga beslutet att gälla.

Den felaktiga handläggningen av frågan om restriktioner har fått till följd att BB felaktigt varit underkastad restriktioner fr.o.m. den 8 februari 2007 t.o.m. den 23 februari 2007 (då ett nytt beslut i frågan om häktning och restriktioner fattades).

I sammanhanget förtjänar det att påpekas att tingsrätten ger åklagaren rätt att meddela restriktioner men att åklagaren givetvis när som helst kan häva restriktionerna. Åklagaren har en skyldighet att ompröva restriktionsbeslutet så ofta som anledning förekommer. I aktuellt fall borde ansvarig åklagare ha hävt restriktionerna för BB när det upptäcktes att restriktioner inte begärts för denne och att tingsrättens beslut således saknade laglig grund.

Högsta domstolen har i ett flertal rättsfall (se bl.a. NJA 1994 s. 304 och NJA 1996 s. 307) uttalat att det med hänsyn till rättssäkerheten måste ställas särskilt höga krav på en domstol vad gäller noggrannhet och omsorg, inte minst vid prövningen av frågor om frihetsberövanden. I aktuellt fall är det emellertid inte själva frihetsberövandet som är felaktigt utan enbart formerna för detta. Att vara underkastad restriktioner innebär dock en inskränkning i den enskildes fri- och rättigheter och får typiskt sett anses medföra ett visst ökat lidande för den häktade. Mot denna bakgrund måste tingsrättens beslut att ge åklagaren tillstånd att meddela BB restriktioner anses utgöra ett allvarligt fel. Tingsrätten kan inte undgå kritik.

Därefter anmodades Åklagarmyndigheten att lämna upplysningar och yttrande om åklagares handläggning av frågan om restriktioner för BB i de avseenden som framgick av redogörelsen i inspektionsprotokollet.

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren EE) kom in med ett remissvar till vilket fogats upplysningar från chefsåklagaren FF och kammaråklagaren GG.

GG

Vid återkomst efter semester fick jag hand om ärendet. Då jag tittade igenom akten noterade jag att i den aktuella framställan om åtalsförlängning fortsatt tillstånd till restriktioner ej hade begärts även för BB. Lika tydligt som det framgick att tillstånd till restriktioner ej begärts även för BB, lika tydligt tyckte jag det framstod som att meningen var att begäran om tillstånd för restriktioner även skulle omfatta honom. Tingsrättens beslut – ett separat för BB resp. AA – kunde inte heller jag uppfatta på annat vis än att tillstånd till fortsatta restriktioner gavs även för BB. Således uppfattade jag det som ett rent förbiseende att begäran inte (uttryckligen) omfattade tillstånd till fortsatta restriktioner även för BB. – Icke desto mindre insåg jag naturligtvis att läget var otillfredsställande, vilket föranledde min avfattning av skrivelsen 2007-02-13 till tingsrätten med dagen efter en därpå anteckning över telefonsamtal med handläggande domaren, chefsrådmannen DD.

Som jag minns det slog mig tanken att man kanske borde häva restriktionerna för BB. Uppenbarligen kom jag dock till slutsatsen att vidtagna åtgärder var tillräckliga. Jag tror inte jag reflekterade djupare över huruvida försvaret skulle kontaktas.

Med facit i hand inser jag att jag såväl borde ha begärt ett nytt uttryckligt/specifikt beslut om tillstånd till restriktioner även för BB av tingsrätten som att intill dess ett eventuellt sådant beslut fattats restriktionerna för BB skulle ha hävts. Jag beklagar att så inte skedde.

FF

Till att börja med kan konstateras att det grundläggande felet begåtts av mig. Jag har förbisett att skriva BB:s namn i meningen som innehöll begäran om fortsatt tillstånd till restriktioner. Jag är givetvis medveten om vikten av att vara särskilt omsorgsfull vid all tillämpning av regler som gäller tvångsmedelsanvändning. Jag kan inte

förklara min försummelse på annat sätt än att jag glömt bort att skriva namnet och att jag vid den kontrolläsning, som jag alltid gör vid färdigställande av dokument, inte sett att namnet saknades.

Tingsrätten har i det beslut om åtalsförlängning som gällde BB angett att åklagaren ges fortsatt tillstånd att besluta om restriktioner. Frågan är vilka åtgärder som borde vidtagits av åklagare när det upptäcktes att BB:s namn saknades i begäran. Utgångspunkten var då att tingsrätten – utan att åklagaren begärt det – fattat det beslut beträffande restriktioner som åklagaren avsett. I det läget framstår det för mig som minst fel att göra det som åklagaren gjorde, nämligen att påtala felskrivningen och klargöra att avsikten varit – och fortfarande var – att även BB skulle omfattas av begäran. Det var sedan, enligt min mening, i första hand en fråga för tingsrätten att ta ställning till om beslutet att bevilja tillstånd till restriktioner borde hävas eller hur frågan annars borde hanteras.

Efter en redogörelse för den rättsliga regleringen, med hänvisning till bl.a. Högsta domstolens avgörande i NJA 2004 s. 547, anförde EE följande under rubriken bedömning.

Vid aktuellt tillfälle var AA och BB häktade för grovt narkotikabrott. Häktningsgrunderna för båda var att det bl.a. förelåg kollusionsfara. BB var dessutom häktad såsom misstänkt för övergrepp i rättsak, ett brott som har särskild betydelse för kollusionsfaran. Åklagaren FF begärde förlängd tid för att väcka åtal i en framställning som avsåg såväl AA som BB. Av ett förbiseende glömde hon att ange BB:s namn i restriktionsbegäran. Med hänsyn till de häktningsgrundande gärningarna och den aktuella kollusionsfaran förelåg det uppenbart skäl till fortsatta restriktioner beträffande båda misstänkta. Åklagarens avsikt var självklart också att uttryckligen begära tillstånd till restriktioner för dem båda. Domaren har – således helt i enlighet med åklagarens egentliga önskan – uppfattat att framställningen om restriktioner gällde båda de misstänkta.

Om domaren hade upptäckt att BB:s namn inte nämndes i framställningen hade det varit naturligt att han hade kontaktat åklagaren för ett uttryckligt besked i saken. Om så hade skett hade åklagaren kunnat bekräfta att framställningen avsåg båda två.

När man funderar över lagligheten i domstolens beslut är det inte alldeles självklart vilken betydelse det har att framställningen inte uttryckligen avsåg BB. Åklagaren, rätten och tillsynes också den misstänktes försvarare har alla utgått från att BB omfattades och beslutet utformades i enlighet med detta. Det kan i detta sammanhang noteras att det inte finns något krav på att en framställning om tillstånd till restriktioner ska göras i någon särskild form, utan det kan exempelvis ske muntligen.

När åklagaren GG övertog handläggningen av ärendet omkring en vecka senare har han upptäckt att BB inte har omnämnts i framställan om restriktioner trots att avsikten har varit att denne skulle omfattas. Frågan är då vilka skyldigheter åklagaren har att agera när åklagaren fått klart för sig att det kan ha begåtts ett fel i domstolens handläggning. JO har tidigare gjort uttalanden som rör denna fråga (se JO 1996/97 s. 57). Enligt min mening bör det inledningsvis noteras att en åklagare inte har en mer allmän skyldighet att kritiskt granska domstolens beslut ur laglighetssynpunkt. Normalt bör utgångspunkten i stället vara att åklagaren ska respektera de beslut som domstolen fattar. Hur en åklagare bör agera när ett domstolsbeslut i en tvångsmedelsfråga kan vara felaktigt får enligt min uppfattning bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda ärendet. I de fall det står klart att ett tvångsmedelsbeslut är felaktigt bör åklagaren snarast verka för att tvångsmedlet upphör. Är det mindre tydligt att beslutet är felaktigt men övervägande skäl talar för detta bör det åtminstone krävas att åklagaren agerar på något sätt för att ett eventuellt fel ska kunna rättas till. Det kan exempelvis ske genom att åklagaren uppmärksammar rätten på att beslutet kan vara felaktigt eller genom att åklagaren överklagar beslutet och på så sätt ser till att en prövning av beslutet kommer till stånd.

I aktuellt fall har åklagaren GG så fort han upptäckt att BB:s namn inte hade omnämnts i framställan omedelbart kontaktat tingsrätten och gjort rätten uppmärksam på detta förhållande. Eftersom det för åklagaren inte stod klart att domstolens beslut var felaktigt får det anses ha varit en riktig åtgärd av åklagaren att i detta läge överlämna åt domstolen att bedöma huruvida ett förtydligande av beslutet krävdes. Rätten har inte funnit anledning att vidta någon åtgärd utan har ansett att det tidigare beslutet om att åklagaren fick rätt att meddela restriktioner gällde. När väl tingsrätten har gett detta besked kan det inte krävas att åklagaren ska ingå någon form av överprövning av domstolens besked och häva restriktionerna eller vidta någon annan åtgärd med hänsyn till att det funnits tveksamheter om rättens ursprungliga beslut varit riktigt. Mot denna bakgrund anser jag att åklagaren har handlat korrekt.

Bedömning

Enligt 24 kap. 5 a § första stycket rättegångsbalken ska rätten, om den beslutar att häkta någon, förordnar att någon ska kvarbli i häkte eller medger förlängning av tiden för att väcka åtal, samtidigt på begäran av åklagaren pröva om den häktades kontakter med omvärlden ska få inskränkas. Tillstånd till sådana restriktioner får meddelas endast om det finns risk för att den misstänkte undanröjer bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning.

BB och AA häktades den 26 januari 2007 misstänkta för grovt narkotikabrott m.m. Åklagaren gavs också tillstånd att meddela dem restriktioner. När FF knappt två veckor senare begärde förlängd tid för åtals väckande beträffande såväl BB som AA uppgav hon inte i framställningen avseende BB att hon även beträffande honom begärde fortsatt tillstånd att meddela restriktioner. Hon har själv uppgett att det berodde på ett förbiseende, vilket visar på vikten av noggrannhet i dessa frågor.

Trots att någon framställning om tillstånd till fortsatta restriktioner beträffande BB inte gjordes beslutade DD att ge åklagaren sådant tillstånd. Han har uppgett att han inte uppmärksammade att framställningen saknade en sådan begäran utan utgick från att så var fallet. Såväl tingsrätten som Åklagar-myndigheten har hänvisat till Högsta domstolens avgörande i NJA 2004 s.547. Av detta framgår att det krävs att åklagaren uttryckligen har begärt tillstånd att meddela restriktioner för att rätten ska kunna meddela sådant tillstånd. Jag konstaterar att det således står klart att det var fel av DD att ge åklagaren fortsatt tillstånd att meddela restriktioner beträffande BB.

DD har också uppgett att han – om han uppmärksammat att FF:s begäran om fortsatt tillstånd bara avsåg AA – hade utformat beslutet på så sätt att tillståndet endast avsåg denne samt hävt restriktionerna för BB. Åklagarmyndigheten har å sin sida angett att det hade varit naturligt om domaren i ett fall som det förevarande hade kontaktat åklagaren för ett uttryckligt besked i frågan om framställningen endast avsåg en av de misstänkta. När det gäller processledning i ett brottmål kan i många situationer olika var för sig godtagbara bedömningar göras. Mot bakgrund bl.a. av att BB sedan tidigare var ålagd restriktioner och att fortsatt tillstånd begärdes för en av två samtidigt misstänkta anser jag för min del att det inte funnits skäl att kritisera DD om han kontaktat åklagaren för ett klagande.

När GG övertog handläggningen av ärendet uppmärksammade han att framställningen avseende BB inte innehöll en begäran om fortsatt tillstånd till restriktioner för denne. Han skrev då till tingsrätten och uppgav bl.a. följande: ”Meningen var och är att begäran skall omfatta fortsatta restriktioner även för [BB]” och hade dagen därpå telefonkontakt med DD. I den tjänsteanteckning han upprättade efter samtalet har han angett att DD inte ansåg att det fanns behov av förtydligande från tingsrättens sida, men att detta kunde ordnas om GG önskade det. GG uppgav att han skulle återkomma i så fall. GG återkom inte till tingsrätten och beslutet kom inte att hävas.

GG har uppgett att han då gjorde bedömningen att vidtagna åtgärder var tillräckliga men att han med ”facit i hand” borde ha begärt ett nytt beslut samt verkat för att det givna beslutet hävdes. DD har sagt att han, när GG kontaktade honom, gjorde bedömningen att han inte behövde fatta ett nytt beslut. I efterhand anser han att han, efter att ha kontaktat försvaret och redogjort för det inträffade, borde ha gjort det.

Systematiken när det gäller beslut om restriktioner är, som framgått, den att domstolen på begäran av åklagare kan ge denne tillstånd att meddela restriktioner medan det är åklagarens uppgift att fatta beslut om vilka restriktioner som fordras och, om restriktioner inte längre behövs, upphäva dessa. GG hade således i och för sig i den uppkomna situationen kunnat häva restriktionerna. Anledningen till att han vände sig till tingsrätten var ju emellertid att han ville försäkra sig om att tillståndet att besluta om restriktioner skulle avse även BB. Det är därför begripligt att han inte ansåg sig böra häva restriktionerna. Däremot borde han, som han också angett i sitt yttrande hit, vid kontakten med DD tydligare ha verkat för att domstolen skulle häva det felaktiga tillståndsbeslutet.

Även om DD vid beslutstillfället förbisåg att FF inte begärt fortsatt tillstånd till restriktioner beträffande BB kom han att uppmärksammas på saken när GG kontaktade honom. Han borde då ha insett att tillståndsbeslutet rörande BB inte var lagligen grundat och genast ha hävt beslutet i den delen. Han kunde samtidigt ha betraktat GG hänvändelse som en ny framställning och, efter att ha kommunicerat frågan med försvaret, ha fattat ett nytt beslut i frågan om tillstånd till restriktioner för BB.

Det är givetvis viktigt att en domstols och åklagares handläggning av frågor som inskränker en häktads kontakter med omvärlden handläggs på ett korrekt sätt. Det finns därför anledning att rikta kritik mot DD, främst för hans handläggning efter det att han uppmärksammats på att en begäran om fortsatt tillstånd till restriktioner beträffande BB saknades. När det gäller GG kan denne inte undgå viss kritik för att han inte tydligare verkade för att tillståndsbeslutet hävdes. Någon ytterligare åtgärd är emellertid inte påkallad från min sida.

Vad som i övrigt framkommit i ärendet föranleder inte något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.